

XIII, 19); sovint pronunciat amb diftong «T.: Jo les duc com una rosa / de netes—. F.: I aquella rata / que has tocat?— T.: Ja estava morta!— F.: Treu també ses *ensaimades*...», PdAPenya (*IdOr* I, 91). L'ensaimada mallorquina, i alguns succedanis més modestos, han tingut gran acceptació a Bna i comarques centrals, on se sol dir *ensiamada*, forma falsa i que convé rectificar, però general i s'explica perquè essent inoït *saim* en cat. central, el poble tendia naturalment a una transposició que l'identificava amb *enciamada* 'amanida' (derivat d'*enciam*); altrament ja antic: «se serví lo agasajo --- amb les assafates de pa de pessic o bescurts d'ou, *ensiamades*, rosques, tortels, coques», B de Maldà (*Coll B V*, 211) *Ensaimader De sainet* (V la nota): *saneter, sametesec*

¹ Vicente Llatas comunica que en el parlar xurro del Vil·lar de l'Arzobispu diuen *sáin*, sens dubte per *sáin* amb el conegut trasllat d'accent (com en *réina* < *reina*, *Láinez* < *Lainez* etc.), d'un pastís o coca feta amb sagí, que ells en diuen *ensainada* (rectifica que allí es digui *ensaimada*) De *sáin* es deriva *sainete*, que de primer designà, com és sabut, un menjar (SAÍN *DECH*, n. 2). J. G. M. (1957) em comunica allò i que ell ha sentit usat el mot com a amanida de salses: «esta ensalada tien mucho *sainete*», «no me pongas mucho *sainete* en la salsa», «es carne de ternera muy sosa, pero mi mujer me la pone entre pan con un poco de *sainete*». D'aquí *sainete* com a peça teatral, manllevat pel cat. *sainet*

Saginar etc., V. *sagí* *Sagronia*, V. *sag* *Sagita*, *sagital*, *sagitar*, *sagitari*, -ària, -àrius, *sagitella*, V. *sageta* *Sagittal*, V. *sageta* *Sagnador*, *sagnant*, *sagnar*, *nejjar*, *sagnent*, *sagnia*, *sagno*, *sagnós*, V. *sang* *Sàgol*, *sàgola*, V. *sègola* (SOGA)

+SÀGOMA, de l'it. *sàgoma*, 'motllo, patró', grec *σάκωμα, σήκωμα*, 'pes, contrapès'. En català no en sé més que un testimoni, ben antic, on sembla tenir el sentit de 'mida, model' d'una construcció: «ipsas ciğas, qui sunt iusta ipsa *sagoma*», més vàlid per al nostre baix llatí que per al romanç, a 978 (*Carte* de Sant Cugat I, p. 104); altrament veg. SÀGOMA *DCEC/DECH*

SAGRAT, del ll *SACRATUS*, 'sagrat, consagrat', derivat de SACRARE 'consagrar', i aquest, de SACER, SACRA, SACRUM, 'sant', 'august'. □ 1^a *doc*: S XIII, Llull etc

«*Sagrament* se deu fer sobre altar qui sia *sagrat*» en versions dels *Usatges* Substantivat: Morta la criminal. «puys despenjada, / jorn de Cap d'Any, / fon, en mal guany, / fora *sagrat* / tost soterrat / aquell son cos: / haja hi mal pòs», JRoig (*Spill*, 4904)

DERIV: *Sacratissim* [Eiximenis] *Sagrada Sagrament*, cada un dels set sagraments [Llull, *Merav*] «MORT Y SEPULTURA --- ja és extremuniat, ha rebut tots los *sagraments*: omnibus ecclesiae sacramentis praeditus est», OPou (*TbPu*, 241, de bastants pobles del Princ surt el «Camí de *Sagraments*», nom del que observa seguir el rector de la parròquia en dur el dar-

rer sagrament als masos del terme (p ex. a Rodonyà, 1964)

Antigament figura amb gran freqüència amb el valor de 'jurament' (d'ací fr. ant. *savrement*, avui *serment*); sovint en els *Usatges* (ja supra): «los *sagramens* de pagès qui té mas, e laura ab un pareyl de bous o d'altres bèsties, sien creuts entró a 7 sol de plata» (NCL, 79); «avia trencat lo *sagrament* e la promessió que havia feta», Llull (*Blanq* II, 139 4; i també I, 148 1); «que puscatz pendre *sagrament* dels pastors, per so que siatz sert» ross, a 1309 (RLR VIII, 59); i en l'*InuLC* se'n recullen molts des de 1316, en *AlcM* ja un del S. XI etc.

«--- E ell que n sia cregut per son *sagrament*», *Consolat*, § 164 (Pard, p. 185); «--- aquests aitals --- com *sagrament* que han fet a lur offici los estregua a fer o no fer certes coses, ells --- comanen lur espatxament a muller o altre domèstic o privat lur», Eiximenis (*Do Comp*, NCL, 92, més text en *PUR*); «fort mal mesclà m / --- / ab mon senyor: / molt bravament, / ab *sagrament*, / ella adverava / lo que m posava; / mas l'hom prudent / véu clarament / que era falsia», JRoig (*Spill*, 1045), «llogar y obligar-se ab *sagrament* o paga», OPou (*TbPu*, 128). *Assagramentat*

Sagramental adj [S. XIII, *CostTort*], així o en forma més culta, *sacramental*: paraules *sacramentals*; testament *sacramental*, el que en casos extraordinaris i sota grans i solemnes garanties es permetia practicar en casos de mort intestada, i s'ha fet encara alguna vegada en el nostre temps (a l'església de St. Just de Bna, el meu pare guanyà un plet en els anys 20, amb un d'aquests), nom relatiu al jurament que es prestava Substantivat es digué molt de la host que a manera de sometent es llevava solemnement a toc de campana [1340, moltes cites en els *DAG* i *AlcM*]: «lo dit veguer exí de la dita vila e, so metén, tornà-sse'n en Vallès e ajustà lo *sagramental*», St. Celoni, 1370. D'ací el modern *armar o moure un sagramental*, 'un gran esvalot'. *Sagramentejar* [Ausiàs] o *sacramentejar* *Sacramentar* *Sacramentari*

Sacra (o *sagra*) 'alçament de l'hòstia, en la missa': «un sant hom religiós cantava una vegada missa; esdevenc-se que com ell ac feta la *sacra*, e del sant cors de J Xr. hac fetes parts e l volc reebre, ell hac temptació ---», Llull (*Merav* IV, 55); «cant venc a le *sagre* de la missa ---», Reixac (*Questa*, 173 22, trad *au secré* del model francès); la *sacra* objecte litúrgic relatiu a això, S XVI (*DAG*) *Sacrar* o *sagrar* 'consagrar' (1372, 1420, *DAG*; *sagrar* sovint en la *Q* de Reixac, traduïnt fr *sacrer*)

Del ll *sacer*, com a forma culta s'ha usat modernament *sacre* en català: «Fent a Tunis junta --- / ab los mahomètics --- / de llur prava secta los manaments fràgils / mostrant ésser falsos / --- / cinc d'ells vingueren al *sacre* Baptisme / ---», Joan O Menorca, a 1502 (JMBover, *BrEscrBal* I, 489 97) Del ll *os sacrum* (dit així segurament perquè és a la part de l'animal que més sovint s'ofrenava en els sacrificis), (*os*) *sacre* D'on els cpts: *sacro-iliac*, *sacro-femoral*, *sacro coxàlgia*